

Charles Stein a jeho kamarádi z belgického granátnického pluku ráno 23. října zahlédli, jak se k nim plíží Němci. Obránci tiše zaujali postavení a vyčkávali. Tři sta metrů od nich útočníci „vyskočili jako jeden muž a vrhli se proti nám. Ječeli přitom jako děti, když je rozbolí zuby. V tu chvíli začaly pálit naše kulometry i ručnice a my s velkým uspokojením sledovali, jak se mnozí kácejí k zemi a další berou nohy na ramena.“⁹³⁵ Mezi zabitými poblíž Diksmuide byl toho dne i mladičkový Peter Kollwitz, syn slavné německé malířky, který se v srpnu tak dychtivě vracel z prázdnin v Norsku, jen aby mohl posloužit vlasti.

Jenže útočníci nakonec začali získávat navrch. Dne 24. října překročili řeku Yser. Belgický „veterán“ od Antverp Edouard Beer sledoval exodus uprchlíků z města Malines, „jehož obyvatelstvo utíkalo před barbary. Byl to tragický průvod nešťastníků, kteří vezou na kárákách pár kousků nábytku – své drahocenné vzpomínky, jež usilují uchránit před zničením! Matky si k sobě v tom chladu tiskly miminka, další děti se jich držely za sukně. Zástup nejistě postupujících starých lidí poháněl už jenom strach před nepřitelem. A my, jejich věrní obránci, jsme jim museli odpírat přístup na silnici, po nichž by se snáz a rychleji dostali na konec té příšerné kalvárie. Konat povinnost je někdy vážně moc těžké.“⁹³⁶

Britská armáda se na své belgické druhy ve zbrani dívala s vytrvalým opovržením, ačkoli až do posledního říjnového týdne kladly některé belgické jednotky nepříteli účinný odpor. Německé záznamy se téměř nezmiňují o slabosti Belgičanů, o níž byli tak skálopevně přesvědčeni příslušníci BES. K četným bojům a přestřelkám docházelo především mezi kanály a hrázemi členité vodní sítě, kde útočníci museli improvizovaně stavět přechody, které jim Belgičané často vzápětí zničili a pouštěli se pak do nelítostných protiútoků. Na pobřeží zase Němci trpěli ostřelováním z hlídkových člunů Královského námořnictva, jež proplouvaly kolem břehů. Jistý německý velitel 27. října skoro hystericky hlásil: „Útočný duch praporu je úplně podlomen!“ Bojového ducha obou stran ničil rovněž vytrvalý chladný déšť a potoky bláta. Přesto Němci vytrvale postupovali, byť pomalu a za cenu těžkých ztrát.

Morálka belgických vojáků začala pod vlivem jejich pozvolného úspěchu upadat. „Procházel tudy nepřetržitý proud zlomených mužů,“⁹³⁷ líčila britská sestra Mayneová, pečující o raněné v nemocnici v belgickém Veurne. „Dvory byly plné zkrvavených nosítek, o která člověk potmě zakopával, a na rukou mu ulpívala lepkavá krev.“ Vojín Stein 27. října afektovaně popisoval: „Cítíme se dost unavení na to, abychom pobývali v zákopech.“ O dva dny později, během nejhorších bojů, prý „přiletěla taková něžná beruška a usadila se na moji levou ruku. Zabalil jsem ji do papírku a pak strčil do kapsy. Ta beruška mi přinesla štěstí, a nyní ji má moje nejlepší přítelkyně.

Doufám a přeji si, aby jí vždycky přinášela spoustu štěstí, tak jako mně.“ To štěstí bohužel voják zakřikl. Zanedlouho se s kamarády v zákopu ulehčeně smál tomu, když v bezprostřední blízkosti jejich linie nevybuchl poškozený nepřátelský granát. Jenže vzápětí přiletěl druhý a jejich skrýš dostala přímý zásah. „Byl jsem jistě velmi dlouho v bezvědomí, protože když jsem otevřel oči, byla už skoro tma. Snažil jsem se vstát, ale nedokázal jsem se pohnout kvůli strašné bolesti v zádech.“ Stein si pak celé měsíce poležel v britských nemocnicích a podrobil se sérii operací.

Když belgický polní velitel navrhl 26. října další ústup, postavil se král Albert na odpor. Přesto bylo zřejmé, že má-li být německá ofenziva na pobřeží zastavena, neobejde se to bez drastických opatření: pokud na to nestačí belgické vojsko, musí se do obranných akcí zapojit i příroda. Nazítří byly tedy u Nieupoertu otevřeny přístavní hráze a okolní zemědělská půda se začala ztrácet pod přívaly slané vody. Dne 31. října podnikli Němci poslední útok těsně předtím, než je stoupající hladina přiměla couvnout. Levé křídlo Spojenců tak bylo v bezpečí. „Sotva jsme nabrali rýčem trochu hlíny, díra se naplnila vodou,“ stěžoval si jeden z císařských vojáků. Zásoby jídla sice na jejich frontu k Diksmuide opožděně dorazily, ale spousta jeho spolubojovníků trpěla žaludečními obtížemi – zřejmě pili znečištěnou vodu – a nemohla vzít nic do úst. Belgické jednotky se rozmístily před ochranným náspem na západ od zatopeného území.

Francouzská námořní pěchota operující mezi sbory krále Alberta se spolu s BES snažila udržet Diksmuide za každou cenu. Dorothe Feildingová si poznamenala:

Naše auta jezdila ve dne v noci. Poslední tři kilometry před Diksmuide byla rovná otevřená silnice, kterou zasypávala palba pokaždé, sotva se na ni odvážilo něco živého. Častokrát jsme se tam řítili s průzkumnými vozy naloženými nosítky. (...) Okolní vesnice a statky hořely. Ta záře nám sice v noci pomáhala, ale někdy to tam vypadalo jako v pekelné slují – plameny šlehaly, domy se bortily, vážně příšerný rachot. Když jsme v noci uháněli ulicemi města, cítili jsme se jako v kovářské výhni, jak domy po obou stranách stále hořely. Musela jsem ze sanity vymáčknout, co se dalo, a pak už se jediné modlit. Nechápu, že jsme nepíchli nebo že nám pneumatiky nepropálily žhavé uhlíky (...), a když raněné přivezli z frontové linie, nebylo je kam dát. V nemocnici ve Veurne mají tak zoufale přeplněno, že berou prakticky jen umírající. Všichni ostatní musejí do vlaků, a do jakých...! Dobytčáky posypané trochou zaneřáděné slámy, světlo žádné, voda jak-bysmet, o nějaké zdravotní péči se tu skoro nedá mluvit. Jakmile je vagon plný, zavře se, jenže většinou pak hodiny postává někde na vedlejší koleji. Trvá zpravidla tři čtyři dny, než odveze raněné do nemocnice v Calais, což je

asi pětadesát kilometrů odtud. Radši si ani nezkouším představit, jak na tom ti ubožáci jsou, když se tam konečně dostanou. Muži s polámanýma nohama musejí být bez sebe bolestí po kodrcavé jízdě, protože nemají lehátko, na které by se mohli natáhnout, dokonce ani deku na přikrytí. Klepou se zimou v zablácené, mokré a zakrvácené uniformě.⁹³⁸

Diksmuide Němci dobyli, ale zaplatili za něj krvavě. Feildingová se později stala první ženou, která získala britskou Medaili za odvalu v poli i francouzský Válečný kříž. Britští vojáci o něco dál na jihu však sledovali úsilí svých spojeneckých sousedů s přezíravostí. Granátník Wilfrid Abel-Smith si dokonce zapsal: „Belgičané nikdy neudělají nic pořádně, jak jsem se doslechl. Nevydrží ostřelování – to už nevydrží nikdo s výjimkou důkladně vycvičených a disciplinovaných vojáků. Francouzi a Belgičané, kteří jsou nedaleko, jsou nejmíň spolehliví.“⁹³⁹ Tady se pisatel deníku dopustil ohavného šovinismu: Belgičané i Francouzi bojovali tak udatně, že se o tom Britům ani nesnilo, zatímco mnozí příslušníci BES tváří v tvář vytrvalému ostřelování brzy couvli a dali se na útěk. Jeden německý poddůstojník o bojích u Diksmuide s lítostivým uznáním napsal: „Francouz se projevil jako zatraceně kurážný chlapík.“

O něco hlouběji ve vnitrozemí a s menším odstupem od belgických a francouzských pozic, kde se začal rozmisťovat BES, se mezi 6. a 14. říjnem sem tam přelézaly početné sbory německé kavalerie, která se před spojeneckými průzkumníky snažila zamaskovat přesun Čtvrté armády. Marwitzovi jezdci se dostali do Yper (v této válce poprvé a naposledy) a začali si hledat ubytování. „Lidé ke mně byli vcelku přátelští,“ připustil jeden z jejích důstojníků, „nicméně k našemu postupu se nehodlali vyjadřovat. A stran nepřítelů nápodobně. Každá třetí věta zněla: ‚Ubohá Belgie.‘“ Jezdci pak museli město zase rychle vyklidit, ale následující německý útok se stal nejhorší britskou zkušeností válečného roku 1914 a znamenal rozhodující obrat v boji.

Frenchovi muži vystupovali z vlaků, které je přivezly od Aisne, na území dosud nedotčené válkou, kde se civilisté i vojáci zatím chovali téměř nenuceně. Jistého francouzského důstojníka překvapilo, když v Béthune narazil na nakupující britské vojáky, jež místní lidé ochotně obsluhovali. Pokrčil nad tím rameny: „To bude nejspíš naším národním založením. Zarazilo mě flegmatické chování Britů a skutečnost, že si vůbec neuvědomují, jaké nám tu hrozí nebezpečí. Sledoval jsem jednu rotu, jak se rozmisťuje po frontové linii uvážlivými kroky a pokuřuje přitom dýmky. Důstojníci zase mávali špacírkami, jako by si vyrazili na golf. Zakrátko prý čelili útoku nepřítelů a přišli o pár mužů.“⁹⁴⁰

Joffre by byl raději, kdyby britští spojenci dávali najevo méně netečnosti a víc bojovnosti. Během prvních deseti týdnů války – které se teď vojákům i civilistům zdály jako celá věčnost – trpěla britská armáda mnohem méně než Francouzi. Některé jednotky BES vzpomínaly na kruté boje kolem Chemin des Dames, avšak pohled na svěží a neponičené Západní Flandry jim zase zvedl náladu a posiloval vědomí nového začátku. Rozhodně je nepřinutil ke spěchu. Spojář Alexander Johnston tu liknavost odsuzoval. „Byl to den plný zklamání,“ zapsal si 13. října. „Celou naši divizi tady prakticky od rána zaměstnává pár horských myslivců a jízdních dělostřelců. Podle mě si snad každý myslí, že se té dřiny ujme jednotka napravo nebo nalevo. Neděláme skoro nic, poněvadž vyčkáváme, až se k něčemu přiměje 8. pěší brigáda nalevo od nás.“

Mezitím se 7. divize, která připlula z ostrovů před čtrnácti dny, vlekla po vlastní ose a šnečím tempem Belgií, aniž by cestou Němce byt' jen zahlédla. Její pluky se nemohly dočkat akce, toužily předběhnout zbytek BES a 14. října vpochodovaly do Yper (Angličané jim okamžitě začali přezdívat „Wipery“, tedy „Kartáce“). Wilfrid Abel-Smith, který sem o pár dní později přivedl i své granátníky, popsal město jako „celkem příjemné starodávné sídlo s úzkými uličkami dlážděnými kočičími hlavami a se zachovalými budovami..., zřejmě tu taky působí překvapivě početné množství duchovních a jeptišek. Připadalo nám divné, že budeme bojovat v takovém prostředí. Válku jsme si odjakživa spojovali s tropy.“⁴⁹⁴¹

S podivuhodnou kombinací prostořekosti a dobrého postřehu ostatně už i Henry Wilson před pár měsíci odtušil, že jen málo britských vojáků věnuje pozornost „legračním zemičkám, jako je Belgie, přestože mnozí z nich tu navěky spočinou, aniž stačí znatelněji zestárnout“. Muži z BES jako by si vůbec neuvědomovali, že jim co nevidět hrozí zkáza. French byl sice informován o tom, že spojenecké formace svádějí těžké boje na přímořských pláních, nicméně ujistil své důstojnictvo, že jejich jednotky čeká postup uprázdněným prostorem, kde na nepřítel tak často nenarazí. Sedmá divize tedy vpochodovala z Yper 15. října a zformovala linii o několik kilometrů dál na východ. Velení předpokládalo, že se tu zdrží pouze krátce, než dorazí zbytek Britského expedičního sboru, a pak budou všichni společně postupovat dál na severovýchod.

„Už máme po krk toho věčného čekání. Nemůžeme se dočkat akce,“ zapsal si 16. října dotčeně dělostřelec Charlie Burrows. „Počasí je pošmourné a lezavé. Povídá se, že nepřátelský předvoj jen pár kilometrů před námi ustoupil a vypálil přitom vesnici.“⁴⁹⁴² Britové ukořistili několik zajatců a jeden Bavor, kterého eskortovali přes Hazebrouck, si britskému důstojníkovi trpce stěžoval na to, jak s ním zacházeli francouzští civilisté. „Když se zajatci spojeneckých armád dostanou do Německa,“ vykládal,

„lidé jim dávají koláče, někdy i čokoládu – a tady po nás házejí kamením! To je nelidské!“⁹⁴³ A přitom on i jeho zajatí druzi měli vlastně štěstí: válka pro ně skončila a zachránili si krk.

V neděli 18. října obdržela 7. divize rozkaz pochodovat k Meninu. Tu a tam se dostala do potyčky s německými hlídkami či průzkumníky. Nazítří ráno vylétl pilot RFC na průzkum směrem na východ a vrátil se s ohromující zprávou: do několika hodin sem napochodují obrovské zástupy Němců, početně silně převyšující britskou pěchotu i kavalerii, která ji měla chránit. Rozkaz k postupu byl okamžitě odvolán, jednotky se otočily čelem vzad a zaujaly pozice na nízkém hřebeni nad Ypry. Toto místo později vstoupilo do dějin jako „yperské předmostí“ – byl to v podstatě příznivě položený výčnělek před spojeneckou linií, za níž v příštích letech najde svůj hrob přes 200 000 britských vojáků.

Onoho říjnového dne to pochopitelně ještě budilo dojem kratičké zastávky na venkovské půdě, válčením dosud nezasazené. V úterý 20. října nad ránem však zástupy místních usedlíků vyrazily spěšně na západ a někteří civilisté před sebou hnali i dobytek. Britové dál vyčkávali, ale za slabé dvě hodiny došlo k prvnímu německému útoku na Sedmou divizi, s podporou dělostřelectva. Řady nepřítele tvořily především špatně vycvičení (anebo nevyvycvičení) záložníci, kteří dorazili do Meninu vlakem a odtamtud se na bojiště přesunuli po svých. Když jeden jejich pluk zaútočil na Brity, křičel velitel na své muže: „Nažeňte tu proradnou chátru zpátky do moře!“

Němci postupovali přes zvlněná belgická políčka – dosud přehrazená živými ploty a tu a tam i zpestřená pasoucím se dobytkem – a přes pásy lesů až k tenkým britským liniím. Britové na ně čekali v mělkých zákopech, popřípadě skrytí v trávě, mezi kořeny či na strništi. Na rozdíl od zbytku BES se ještě s útočícím císařským vojskem nesetkali a Württemberští v kožených helmách s kovovými špicemi jim připadali jako zjevení. Stejně jako Smith-Dorrienovi muži u Monsu a u Le Cateau po nich začali nesystematicky pálit. Legenda o britské „minutě šílenství“ (tato předválečná teorie vycházela z představy, že během první minuty má střelba z ručních zbraní největší efekt) byla značně přehnaná – intenzita palby v jednotlivých etapách kolísala. Bylo též nutno hospodařit s municí a počet cílů připadal obráncům pozic nekonečný.

Muži ze 7. divize se museli učit bojovat za pochodu, v dešti střel a granátů. Někteří důstojníci si i tady pletli odvalu s pomateností. Podplukovník Walter Loring od Warwickshirských ujížděl po silnici k Meninu v čele svého praporu na obrovském běloušovi a zaklel, když ho kulka trefila do paty. Sotva mu ránu ovázali, trval na tom, že znovu nasedne. Koně pod ním brzy odpravila kulka, a tak si podplukovník osedlal jiného,

První bitva o Ypry, 18. října – 11. listopadu 1914

— silnice	- - - hranice
+++++ železnice	⊗ ⊗ ⊗ lesy
kanály	~ řeky

První postup, 18.–21. října

